

МОТИВ БОГОПІЗНАННЯ В ЛІРИЦІ МАРІАННИ КІЯНОВСЬКОЇ (ЗБІРКА «373»)

Науковий вісник Ужгородського університету.

Серія: Філологія. Випуск 1 (53).

УДК 821.161.2-1.09 Кіяновська:2-142

DOI: 10.24144/2663-6840/2025.1(53).21–27

Кузьма О. Мотив богопізнання в ліриці Маріанни Кіяновської (збірка «373»); кількість бібліографічних джерел – 7; мова українська.

Анотація. Стаття присвячена аналізу мотиву богопізнання у віршах збірки «373» Маріанни Кіяновської, сучасної української письменниці, лауреатки Національної премії ім. Т. Г. Шевченка.

Мета статті – дослідити художні способи реалізації мотиву богопізнання в поетичних текстах збірки «373», розкрити творчу рецепцію образу Бога в ліриці авторки. Ця мета зумовлює виконання таких завдань: розкрити ідейне навантаження та функції образу Бога в метафізичній поезії Маріанни Кіяновської; з'ясувати способи реалізації мотиву богопізнання в контексті художньої філософії Маріанни Кіяновської; окреслити роль особистісного екзистенційного досвіду в побудові образу Бога; визначити своєрідність авторського трактування мотиву богопізнання в поезії збірки «373». У науковій аналітиці окресленої проблеми застосовано біографічний, психологічний, культурно-історичний, герменевтичний методи, а також використано метод екзистенційної інтерпретації літературних текстів.

Увага зосереджена на філософсько-релігійних координатах поетичного тексту Маріанни Кіяновської, у якому трансцендентне постає як об'єкт духовно-релігійного та естетичного досвіду. Простежено, як у ліричному дискурсі поетеси формується індивідуальна художня теософія, що ґрунтується на традиційних християнських мотивах і постмодерністській інтерпретації сакрального.

Доведено, що мотив богопізнання репрезентовано як багатовимірний внутрішній процес духовних шукань ліричної героїні поезій Маріанни Кіяновської. Поезія збірки «373», таким чином, формує унікальний поетичний простір, у якому Бог – це осердя буття людини, основа її світоглядно-ціннісних орієнтирів, простір метафізичних одкровенень. Зроблено висновок, що мотив богопізнання в ліриці поетеси реалізується не через конфесійну догматику, а в межах індивідуально-авторської ціннісної парадигми, філософії буття, що виводить поетичну мову збірки «373» на рівень теософського осмислення світу.

Ключові слова: сучасна українська поезія, Маріанна Кіяновська, постмодернізм, Бог, метафізична лірика, поетична теософія, філософізм, екзистенція.

Формулювання проблеми. Сучасний український літературний процес розвивається в руслі світових культурно-мистецьких тенденцій, фіксуючи внутрішні шукання особистості початку ХХІ століття й відображаючи новий спосіб мислення, нові духовні запити людства. Українське мистецтво слова нині має багатий матеріал для художньої інтерпретації, адже реалії нашого життя спонукають до аналізу широкої палітри травматичних досвідів, тож сучасні українські письменники вносять нові акценти в поліфонію світової літератури, доповнюючи її самобутнім українським голосом.

На якісно новий рівень розвитку виходить сучасна українська поезія, яка в останні роки здійснює глибоке й концептуальне осмислення больових проблем національного буття, є своєрідним дзеркалом психології українців, а також мистецьким полем для фіксації їхнього складного духовного досвіду. Поезія як літературний рід, який дає швидку реакцію на все, що відбувається у світі й душі особистості, зараз стала площиною, у якій відображаються психоемоційні стани української людини, її духовні трансформації, моделюється нова парадигма мислення й нова система цінностей. Філігранним духовним майстром слова і творцем філософії буття українця, на наше глибоке переконання, є Маріанна Кіяновська, поетеса, перекладачка, лауреатка Національної премії ім. Т. Г. Шевченка. Її поезія – втілення візонерського типу мислення. Ліричні тексти Маріанни Кіяновської – це абсолют-

не підтвердження її позиції, що *«творець має бути філософом, хоч би що він творив»*, а також ідеї про митця як порожньої посудини, через яку у хвилини натхнення промовляє сам Бог [Кіяновська *«Творець має бути філософом, хоч би що він творив»* 2015, с. 68–69]. Особливу увагу у творчості Маріанни Кіяновської викликає її філософська лірика, у якій відображаються духовні шукання поетеси, що тонко вловлює глибинні трансформації сучасної людини та світу й подає свої рефлексії у викінченій художній манері. Осердям духовних шукань ліричної героїні поезій авторки є Бог як одвічна животворяща сила, що формує ціннісну вертикаль людини, вчить любити і творити своє буття в максимальній чесності з собою. Вірші збірки «373», на нашу думку, – мистецьке відображення духовних діалогів суб'єкта лірики Маріанни Кіяновської з Богом і пошук відповідей на фундаментальні питання людського буття. І цінність таких поетично-метафізичних діалогів для читачів, поціновувачів слова поетеси, полягає в тому, що вони стимулюють і їх до рефлексії над власними цінностями, етично-моральними орієнтирами, сенсами існування.

Аналіз досліджень. До творчості Маріанни Кіяновської завжди прикута увага дослідників. Її лірика формує нові способи моделювання художньої реальності, розгортає нові горизонти бачення сучасної людини, виявляє високу майстерність поетичної думки та занурення у філософсько-метафізичну тематику. Збірка «373» як корпус текстів,

писаних протягом тривалого часу (два десятиліття), дозволяє концептуально простежити мотив богопізнання у художньому доробку письменниці.

Грунтовне осмислення лірики названої книжки Маріанни Кіяновської подає Тарас Пастух у статті під символічною назвою «HOMO DUPLEX» (концепт «homo duplex» розгортає ідею подвійної природи людини – синтезу тілесної та божественної сутності) (Пастух 2015). Дослідник називає тему Бога у збірці домінантою, а також наголошує, що в ній «відчувається виразне занурення в християнську догматику» (Пастух 2015). На біблійній інтертекстуальності текстів Маріанни Кіяновської акцентує й О. Соловей: «Поетика теперішньої Кіяновської, інтертекстуально беручи, чи не повністю ґрунтується на Святому Письмі; саме цей, анітрохи не модерний, дискурс дозволяє авторці бути напрочуд переконливою та, водночас, насправду актуальною, себто – сучасною та живою» (Соловей 2021, с. 33). Про творче використання біблійної символіки у віршах поетеси пише й А. Карач: «Досить часто М. Кіяновська вибудовує образну структуру за допомогою біблеїзмів, які в образній системі й мотивній структурі набувають нових значеннєвих відтінків, реалізуються через особливості індивідуального поетичного світовідчуття» (Карач 2017, с. 20).

В окремій праці ми зверталися до аналізу філософської лірики поетеси, де, зокрема, зазначили, що поезія збірки «373» – «немов велична поетична симфонія, яку складають авторські одкровення, молитви, це словесна алхімія, у якій переплавлено особистісний та колективний досвід, це розмова про Бога й віру, діалог із Богом і читачем, своїм оточенням...» (Кузьма 2024, с. 219). Тож ця стаття є продовженням наших наукових пошуків у темі художнього філософування Маріанни Кіяновської, зокрема в аспекті її поетичної теософії, концептуалізації образу Бога як домінантного в її мистецькому світі.

Мета статті – дослідити художні способи реалізації мотиву богопізнання в поетичних текстах збірки «373», розкрити творчу рецепцію образу Бога в ліриці Маріанни Кіяновської.

Основні завдання статті – розкрити ідейне навантаження та функції образу Бога в метафізичній поезії Маріанни Кіяновської; з'ясувати способи реалізації мотиву богопізнання в контексті художньої філософії Маріанни Кіяновської; окреслити роль особистісного екзистенційного досвіду в побудові образу Бога; визначити своєрідність авторського трактування мотиву богопізнання в поезії збірки «373».

Методи та методика дослідження. У науковій аналітиці окресленої проблеми – осмисленні мотиву богопізнання у збірці «373» – застосовано біографічний, психологічний, культурно-історичний, герменевтичний методи, а також використано метод екзистенціальної інтерпретації літературних текстів.

Виклад основного матеріалу. Збірка «373» – це концентрат духовних пошуків Маріанни Кіяновської. За свідченням письменниці, у формуванні

поетичних книжок «ДО ЕР» та «373» вона використала «принцип побудови готичного собору – з цілісною структурою і ритмікою, що дають відчуття невагомості конструкції» [Кіяновська «Творець має бути філософом, хоч би що він творив» 2015, с. 71]. Справді, і збірку «ДО ЕР», і «373» слід сприймати як цілісні художні утворення, де кожен текст – його органічна частина, без якої він втратить свою монолітність. І, як слушно спостерегла Тетяна Терен, кожен вірш зі збірок «сам по собі сприймається ніби вирваний із загального полотна настрою, ритму і мови» [Кіяновська «Творець має бути філософом, хоч би що він творив» 2015, с. 62]. Зважаючи на таку ідейно-композиційну специфіку збірки, зауважимо, що мотив богопізнання як елемент її теософського дискурсу розгортатиметься наскрізно і в поезіях, де тема Бога домінантна, й у віршах, у яких розкриваються інші ліричні сюжети.

Лірична героїня поезій книжки «373» є носієм особистісного досвіду духовної комунікації з Богом, що підтверджує вже перший вірш збірки:

*Бог мене наздогнав, щоби дати повітря ковток
І покликати просто, як кличуть дитину додому.*

*Вдих і видих – і все. Вдих і видих. Єдиний крок
Подолає тісну порожнечу, безмежну втому,
Страх душі не радити, на друзки розбите тло...*

[Кіяновська 2014, с. 6].

Перший рядок цитованої поезії моделює образ Бога як живої, дієвої сили, того, хто «дає повітря ковток» [Кіяновська 2014, с. 6] і рятує в життєвій кризі, на межі знемоги. Це не абстрактна величина, умовна вища сила, Бог виявляється в буденній тілесності, в іпостасі батьківства, яке турбується й любить, адже Бог кличе ліричну героїню, «як кличуть дитину додому» [Кіяновська 2014, с. 6], і вона відчуває його живе тепло. Сакральне значення мають образи вдиху і видиху як циклу дихання, що втілює собою ідею життя. У безмежній втомі і внутрішній порожнечі свого буття лірична героїня отримує дар від Творця – «повітря ковток» – тобто живу турботу, завдяки якій «душа омивається небом – і н'є із нього» [Кіяновська 2014, с. 6]. Таке моделювання Бога через буденну тілесність, майже біологічну присутність (адже Бог наздогнав, вдихнув життя, покликав, порятував) виводить аналізовану поезію на рівень онтологічної лірики, близької до мови молитви. Мовна структура поезії – це поетична форма містичного досвіду. Повтори «вдих і видих – і все. Вдих і видих» [Кіяновська 2014, с. 6] виконують не тільки стилістичну, але й ритуальну, медитативну функцію. Через прийом повтору відбувається злиття з ритмом дихання, тобто самого буття, входження в особливий стан свідомості:

*День і ніч – у молитві. Відчувши живе тепло,
Нерозпізнане світло кане в вінки тернові.
Немовлята у вірі, плачемо. Бог живий
Нас усіх порятує, як вічні віки до того.
Починається час майбутній і світ новий.
І душа омивається небом – і н'є із нього.*

[Кіяновська 2014, с. 6].

Крок, який «*подолає тісну порожнечу*», стає внутрішнім актом віри, символічним жестом прориву через екзистенційну кризу (втому, втрату сенсів, страх, порожнечу...). Ключова фраза вірша – «*Боже, я ще повинна зрости у своїй любові*» – виражає усвідомлення недосконалості власної віри, потребу духовного зростання, дозрівання, тому лірична героїня й називає себе й інших людей «*немовлятами у вірі*» [Кіяновська 2014, с. 6]. Процес богопізнання, таким чином, у поезії Маріанни Кіяновської потребує не лише смирення, а й дієвої внутрішньої роботи, роботи душі, усвідомленої трансформації. Важливим смисловим акцентом у тексті є образ нерозпізаного світла (божественного одкровення), що «*кане в вінки тернові*», тобто проходить через страждання, жертву (асоціація з Христовими муками). У фінальних рядках розгортається есхатологічний мотив («*Починається час майбутній і світ новий*»), але в оновленому світі душа, пройшовши непростим шляхом духовного дозрівання й «себетворення», очищена від зайвого, омита небом, воскресла й готова далі продовжувати свою земну стежу.

Поезія «*Бог мене наздогнав, щоби дати повітря ковток...*» є прикладом постмодерністського християнського вірша, у якому відображено глибоко інтимний процес повернення особистості до свого духовного центру, до живого життя після важких випробувань та екзистенційної кризи.

Глибокий акт богопізнання розгортається в поезії «*Звідки, Господи, світло твоє?..*»:

*Звідки, Господи, світло Твоє?
Що за простір, інакший, ніж вчора?
Голос в радості діється, с...
В кожній квітці – прозора покора.
В кожній квітці – травнева бджола
Неупіймана, дунко зникає.
В кожній квітці печаль пролягла –
Як у серці увечері вдома...*

[Кіяновська 2014, с. 7].

Поетеса звертається до Бога не як до абстрактної трансцендентної сили, а як до живої присутності, яку можна відчутти в найменших виявах природи, в естетиці простих моментів буття. Риторичне питання «*Звідки, Господи, світло Твоє?*» – запит до Бога, до серця самого буття, прагнення вловити присутність божественного в матеріальному світі. Поетична картина простору, який зачудовано спостерігає лірична героїня, водночас проста й символічна: квітка, бджола, роса – речі повсякденні, ніби звичні, але крізь них прозирає інша реальність. Тому простір відчувається як «*інакший, ніж учора*», адже він осяяний незримою Божою присутністю:

*І немає такої роси,
Щоби серце в дорозі спинити.
Добрий, Господи, будь і спаси
І бджолу, і спрозорені квіти.
І всевідання буде нехай,
І всепрощення всевідання,
І по той бік пелюстки, як рай,
Незниклогом світла тривання.*

[Кіяновська 2014, с. 7].

Прозора покора квітки, зникомість бджоли, печаль у пелюстках – це не лише метафоризовані образи природи, ритми якої вловлює лірична героїня поезії. Це способи сприйняття Бога, який відкривається в поліфонії повсякдення, у мінімальному, в тонкому й прозорому, ледь вловимому іноді чутті краси моменту. Такий шлях до пізнання Бога не є тріумфальним, голосним, а радше смиренным, тендітним, тонко налаштованим на інтимний і сокровенний процес, невидиму внутрішню роботу душі. І він вимагає уважності, відкритості серця, духовної чистоти. Прохання «*Добрий, Господи, будь і спаси*» спрямоване до Бога співчутливого, такого, що готовий тебе чути й прийняти у свої обійми. У прикінцевих рядках вірша міститься есхатологічний образ «*по той бік пелюстки, як рай*», що близьке до метафізики Богдана-Ігоря Антонича, який у своєму поетичному космосі також ототожнював матерію з духом, наголошував на взаємопроникненні матеріального й небесного, їх органічну єдність. Маріанна Кіяновська твердить, що рай – не в ідеальному позачасовому просторі, він тут, він у «*незникомому світлі*», що не згасає навіть тоді, коли минає все суще. Отже, в аналізованій поезії богопізнання стає жестом довіри до Бога, слухання, уважності до вразливого й минушого. Авторка наголошує на силі любові, яка бачить Бога не в надприродному, позачасовому, а в щоденній реальності, прозорості кожного дня. І важливо для сучасної людини не втратити здатність слухати світ, у якому промовляє Творець. Із цієї здатності слухати й чути й починається складна духовна алхімія пізнання себе, Бога, світу.

Символічний образ світла як божественної присутності – наскрізний у ліриці Маріанни Кіяновської. Риторичне питання «*Звідки, Господи, світло Твоє?*» – це екзистенційний запит на досягнення істини буття, сенсу існування. Уже таке питання формує настрій смиренного шукання відповідей, прагнення зрозуміти Божі дії в реальності, зокрема й у просторі зустрічі з Творцем. Зовнішні картини природи, відображені у вірші, постають дзеркалом внутрішнього прозріння. Квітка – емблема духовного світу, у якій поєднані краса, крихкість, тиша, смуток, покора. І покора тут не про приниження, а стан відкритості до вищого, стан прийняття Божої дії. Поетеса оперує у творі теологічними категоріями *всевідання, всепрощення, всевіддання* не як догматами, а як станами, через які Бог проявляється в душі. У такий спосіб відбувається не описування Бога, а проживання його всередині себе, і це глибинна суть лірики Маріанни Кіяновської – у такому інтимно-сакральному проживанні Бога в собі.

Отже, аналізована поезія «*Звідки, Господи, світло твоє?..*» за своєю художньою природою наближається до молитви, містичного споглядання й тонкого акту богопізнання водночас. Поетеса розвиває в сучасній українській ліриці традиції християнського містицизму, що виявлялися в доробку Григорія Сковороди, Павла Тичини, Богдана-Ігоря Антонича, Володимира Свідзінського, Зореслава та ін. митців.

У вірші «*Боже благий, що мовчиши, ні про що не спитавши...*» мотив богопізнання тісно по-

єднується з темами мовчання, втрати, пам'яті й непам'яті:

Боже благий, що мовчиш, ні про що не спитавши,

Так ні про що не спитавши, як можеш лиш Ти...

Кожне, щоб втратити, треба спочатку знайти,

А щоб не втратити, треба забути назавше.

Просто – позбутися. Камінь – він просто лежить.

Він заволав би без слова, потрапивши в пастку.

Дай мені в долю непам'ять – непам'ять як частку

Того, що вічно триває, коротше, ніж мить.

[Кіяновська 2014, с. 9].

Поезія «Боже благий, що мовчиш...» моделює образ Бога як недосяжну присутність, мовчазну тінь у внутрішньому ландшафті ліричної героїні. Уже перші рядки визначають ідейну тональність тексту: Бог мовчить, але це онтологічне мовчання, подібне до божественної тиші в метафізичних поезіях Р.-М. Рільке чи В. Стуса. Це мовчання – форма присутності Бога який дає простір довіри, водночас дистанціюючись від особистості і не ставлячи запитань. Рядки «Кожне, щоб втратити, треба спочатку знайти, / А щоб не втратити, треба забути назавше» [Кіяновська 2014, с. 9] виражають майже парадоксальну істину: щось можна зберегти тільки в забутті, тільки як позачасове. Тут поєднано логіку травматичного досвіду та духовний парадокс: кожна наша втрата (а це екзистенційна криза) пов'язана з духовним випробуванням Его людини, із її прагненням втримати те, що ніколи їй не належало. І «*щоб не втратити*», треба звільнитися від внутрішніх переконань, що ти можеш щось втримати в цьому житті, треба очистити свою свідомість від чіпляння за матеріальне, за людей, за соціальні маски, ролі, статус тощо. Ти наблизився до Бога тоді, коли зумієш стати порожнім, незалежним від матеріального світу: «*...аби прийняти в себе Бога, треба всередині зробитися абсолютно пустим...*» [Кіяновська «Творець має бути філософом, хоч би що він творив» 2015, с. 68].

У фінальній частині поезії фігурує образ-архетип каменя: «*Просто – позбутися. Камінь – він просто лежить. / Він заволав би без слова, потрапивши в пастку*» [Кіяновська 2014, с. 9]. Камінь не має пам'яті, не чинить спротиву. І саме тому, потрапивши «в пастку», він «волав би без слова» – внутрішнім криком, який не можна виразити. Лірична героїня прагне «непам'яті» не як амнезії, тотально-го забуття, а як вищої форми зречення від болю, що є невідворотним у матеріальному світі, «*як частку / Того, що вічно триває, коротше, ніж мить...*» [Кіяновська 2014, с. 9]. Парадокс вічності, яка коротша за мить, перегукується з концепцією кайросу (містичної миті, «божественного часу», що трансформує людину, перезавантажує її ціннісну систему), зі стоїчною готовністю приймати все без спротиву. Аналізована поезія розгортає мотив богопізнання через теми відмови від всього зайвого, через граничну прозорість і готовність віддати себе – навіть

свою пам'ять (що також втілює собою й досвід земного буття) – заради того, аби стати частиною вічного, понадчасового, трансцендентного.

Майстерним взірцем контемплативної¹ лірики в збірці «373» є поезія «Бог є, бо є...»:

Бог є, бо є. А може, тільки знає?

А може, тільки вимовив себе?

І довго ніби небу облітає

Над голубинь небесну – голубе.

Бог є – бо є. Бо є крило пташине

В глибоких межах мови і мети.

Бог вимовив себе ізсередини,

Немовби рибу виловив з води.

[Кіяновська 2014, с. 12].

Поетичне мовлення в цитованій поезії стає не просто засобом фіксації релігійного досвіду, а й актом філософського й містичного пізнання, спробою охопити парадокс Божої присутності й непізнаності водночас. Уже в першому рядку вірша «*Бог є, бо є...*» поетеса виходить із категорії онтологічної самодостатності Бога, перегукуючись із ідеями християнського апофатизму, за якими Бог знаходиться поза всякими визначеннями, поза людськими поняттями й можливостями його осягнути. Проте одразу після твердження з'являється сумнів: «*А може, тільки знає? / А може, тільки вимовив себе?*» [Кіяновська 2014, с. 12]. У такій зміні тональності розгортається глибокий внутрішній діалог – між вірою, сумнівом, пошуком. Якщо Бог – той, хто «знає», або той, хто «вимовив» себе, – то це вже Бог як свідомість, як Логос, як первинне слово. Тут відчувається вплив ідей християнського неоплатонізму та сучасної філософії мови, за якою буття тотожне висловленню. Концепт «Бог як Логос» також осмислюється в поезії «*Світ – щоразу не те, що здається цієї миті...*», у фіналі якої звучить риторичне питання:

... Як же треба могли, щоб наважитись бути Богом,

Щоб знебути Себе – і у Логосі всезнати?

[Кіяновська 2014, с. 24].

Ідея Бога як Логоса в ліриці Маріанни Кіяновської – надзвичайно тонка й глибоко інтертекстуальна концепція, що має біблійний й філософські джерела. За християнським вченням, Бог – не тільки Творець, а й Мова самого творення, розум, що мислить і через слово творить світ. Метафізична формула Бога, який «всезнайшов» себе в Логосі, співзвучна з християнською доктриною кенозису, за якою Христос понизився до тілесного, людського; зрікся божественного, трансцендентного. Логос у поезії Маріанни Кіяновської – це не просто Слово, а форма Божої саможертвності. Це простір, у якому Бог дає себе пізнати у вимірах людського буття, у формах людського пізнання. Отже, в ліричному космосі Маріанни Кіяновської Бог не мовчить і не говорить у традиційному сенсі – Він вимовляє Себе через буття, через мовну тканину світу.

Друга строфа поезії «Бог є, бо є...» насичена яскравими зоровими та звуковими образами:

¹ Контемплативна практика – це практика глибокого зосередження на пізнанні Бога в тиші, усамітненні, молитві, спокуті.

«І довго ніби небу облітає / Над голубинь небесну – голубе...» [Кіяновська 2014, с. 24]. Кольористика у вірші виконує символічно-онтологічну функцію, створюючи особливу атмосферу позачасовості, чистоти, духовної легкості й апелюючи до біблійного образу голуба. Центральним кольором у творі є блакитний, представлений у словосполученні «голубинь небесна» і підсилений образом голуба, який не лише летить, а «облітає небу», тобто перебуває в постійному русі довкола безмежного простору. Сама лексема «голубинь» – архаїзована й поетизована форма, що позначає глибоку прозору блакить неба, відчуту не як фон, а як сакральний простір буття. Цей колір – небесний, ефірний, очищений – постає знаком божественної присутності, недосяжної, але зримой. Образ голуба як носія кольору («над голубинь небесну – голубе») розгортає символіку Святого Духа в християнській традиції, проте у вірші цей птах не «спускається», не «сходить», як у євангельських сценах, а облітає, тобто перебуває в постійному русі. Таким чином, Бог і голубинь, утворюють кольорову метафору Бога як дихання, як енергії, що ніколи не зупиняється, але й не стає тілесною. Важливо, що, крім блакитної кольорової палітри, авторка використовує мовчазно нейтральні тони. Поетична картина, змальована у поезії «Бог є, бо є...», спокійна, освітлена, відсторонена від земної багатокірності. У вірші відсутність теплих кольорів створює ефект світолопорожнечі, підкреслюючи ідею, що Бог знаходиться не «в тілі», а в ефірі, у небесній межі між бути і не бути, у слові.

У фінальній частині поезії авторка використовує метафору риби, виловленої з води. Бог «виловлює себе», немов рибу – як щось невидиме, що постає з глибин первісного буття у простір дихання і слова. Цей жест виловлення риби – мить переходу з безіменного, безмовного – у звучання.

Кольористика вірша працює як носій духовної структури: голубинь, голуб, пташине крило, вода – це все образи кольору, пов'язані зі споглядальною містикою, світлом, тишею, божественною прозорістю, де Бог, не маючи форми, виражає свою присутність через відтінки, напівтони, через дихання, обриси між буттям і словом. У творі Маріанна Кіяновська моделює не стільки пейзаж, як кольорове поле молитовної свідомості, де поезія стає простором богопізнання. Загалом цей вірш – медитація, у якій Бог є трепетною, мовчазною та плинною присутністю.

Прикладом глибокої рефлексивної лірики, у якій інтимне переживання поетичного досвіду є невіддільне від богопізнання й самопізнання через слово, є твір «Що істина?..»:

*Що істина? – Знання себе самої.
Собі не рівна в тому, що земне.
Котрою з мов – або немов котрою –
Мій Бог пересповідує мене?
Спокутую, як стигми, знаки літер:
Із перероджень – з пам'яті в буття –
Високих слів... І вірш стає – як вітер:
Малий у миті – більший від життя.*

[Кіяновська 2014, с. 11].

Поетеса веде діалог не тільки з Богом, а й із власною свідомістю, ставлячи в центр метафізичне питання: *що є істина?* Вислів перегукується із відомою біблійною фразою Понтія Пілата «Що є істина?», зверненою до Христа. Істиною є внутрішнє світло, ототожнення з глибинною суттю. Для авторки істиною є знання себе самої. Рядок «собі не рівна в тому, що земне» окреслюється тема роздвоєння душі між «земним» і духовним. Суть ліричної героїні глибша за її матеріальний, земний прояв. У цій поезії Бог не мовчить, а пересповідує, тобто веде діалог, у якому відбувається трансформація особистості, причому мовлення Бога не охоплює якась одна мова, його Слово – поза мовою, в суті речей, у тиші.

Спокута ліричної героїні стає актом жертвовності («спокутую, як стигми, знаки літер»), її творчим актом горіння, внутрішнього болю. У вірші утверджується, таким чином, ідея священної природи поезії як духовного акту переродження. У фінальних рядках моделюється образ поезії як форми богоспілкування, через яку відбувається народження вірша, вільного вітру. Вірш ніби малий у часовому масштабі, але він більший за саме життя завдяки божественній присутності у процесі його творення.

Отже, твір свідчить про те, що поетичне слово є способом прийняття Божої присутності, формою духовного слухання й водночас складним процесом висловлення, болючою спробою передати високий духовний зміст. У цьому вірші слово стає інструментом зцілення, сповіді, духовної трансформації. Поезія – не про життя, а життя в поезії, і саме тому вона стає – хай на коротку мить – вмістилищем вічного.

Лірика Маріанни Кіяновської у збірці «373» демонструє глибоке філософське осмислення присутності бога в людині та світі через призму внутрішнього досвіду авторки. Мотив богопізнання в її поезії виходить за межі традиційного релігійного дискурсу і постає як інтимний, тонкий, сакральний процес самопізнання, у якому Бог – духовне осердя.

Висновки. Отже, філософська лірика Маріанни Кіяновської розвивається в контексті сучасної української поезії й відображає її посилений інтерес до аналітики метафізичних, релігійно-духовних досвідів. Поезія збірки «373», таким чином, формує унікальний поетичний простір, у якому Бог – це основа буття людини, база її світоглядно-ціннісних орієнтирів, простір метафізичних одкровенень. Мотив богопізнання в ліриці поетеси реалізується не через конфесійну догматику, а в межах індивідуально-авторської ціннісної парадигми, філософії буття, що виводить поетичну мову збірки «373» на рівень теософського осмислення світу. Поезія Маріанни Кіяновської є не тільки художнім свідченням нашої епохи, а й спробою актуалізувати нові сенси сучасної людини, розширити її духовні горизонти. Мотив богопізнання у структурі збірки стає і наскрізною темою, і фундаментальним принципом побудови поетичного світу, у якому кожне слово – це крок до зустрічі з Богом у собі, це підтвердження присутності Творця в кожному моменті нашого буття.

Література

1. Карач А. Мотив блукань у ліриці Маріанни Кіяновської. *Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки*. 2017. Вип. 1 (48). С. 17–21. URL: http://humanities.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/5.pdf (дата звернення 20.03.2025)
2. Кузьма О. Філософія буття в поетичних візіях Маріанни Кіяновської (збірка «373») *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2024. Вип. 2 (52). С. 216–221. URL: <http://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/article/view/325266> (дата звернення 20.03.2025)
3. Маріанна Кіяновська. 373. Львів: Видавництво Старого Лева, 2014. 272 с.
4. Маріанна Кіяновська. «Все, що я мала і що вміла, – у цій книжці» *Сайт видавництва Старого Лева*. 2014. 23 жовтня. URL: <https://starylev.com.ua/news/marianna-kiyanovska-vse-shcho-ya-mala-i-vmila-u-ciy-knyzhci> (дата звернення 21.03.2025)
5. Маріанна Кіяновська. «Творець має бути філософом, хоч би що він творив» *RECвізити : антологія письменницьких голосів. Книга друга / Тетяна Терен; світлина Олександра Хоменка*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. Кн. 2. С. 60–85).
6. Пастух Б. НОМО DUPLEX [рец. на Маріанна Кіяновська. 373. Львів: Видавництво Старого Лева. 272 с.] *Збруч*. 2015. 7 квітня. URL: <https://zbruc.eu/node/34751> (дата звернення 15.03.2025)
7. Соловей О. Маріанна Кіяновська. «Дещо щоденне» / Пуніна О.В., Соловей О.Є. *Сучасна українська література: знакові твори, культові постаті: навчальний посібник*. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. С.31–35. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1711/1/Сучасна%20українська%20література_2021_НП.pdf (дата звернення 23.10.2025)

References

1. Karach A. (2017) Motyv blukan u lirytsi Marianny Kiianovskoi [The Motif of Wandering in the Poetry of Marianna Kiyanovska]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Humanitarni nauky*. Vyp. 1 (48). S. 17–21. URL: http://humanities.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/5.pdf (data zvernennia 20.03.2025) [in Ukrainian].
2. Kuzma O. (2024) Filosofiia buttia v poetychnykh viziiakh Marianny Kiianovskoi (zbirka «373») [Philosophy of Being in the poetic visions of Marianna Kiyanovska (collection «373»)] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Filolohiia*. Vyp. 2 (52). S. 216–221. URL: <http://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/article/view/325266> (data zvernennia 20.03.2025) [in Ukrainian].
3. Marianna Kiianovska (2014) 373 [373] Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 272 s. [in Ukrainian].
4. Marianna Kiianovska (2014) «Vse, shcho ya mala i shcho vmila, – u tsii knyzhci» [«Everything I had and knew is in this book»] *Sait vydavnytstva Staroho Leva*. 23 zhovtnia. URL: <https://starylev.com.ua/news/marianna-kiyanovska-vse-shcho-ya-mala-i-vmila-u-ciy-knyzhci> (data zvernennia 21.03.2025) [in Ukrainian].
5. Marianna Kiianovska (2015) «Tvorets maie buty filosofom, khoch by shcho vin tvoryv» [«The creator must be a philosopher, no matter what he creates»] *RECvizyty : antolohiia pysmennytskykh holosiv. Knyha druha / Tetiana Teren; svitlyny Oleksandra Khomenka*. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. Kn. 2. S. 60–85 [in Ukrainian].
6. Pastukh B. (2015) НОМО DUPLEX [НОМО DUPLEX] [rets. na Marianna Kiianovska. 373. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 272 s.] *Zbruch*. 7 kvitnia. URL: <https://zbruc.eu/node/34751> (data zvernennia 15.03.2025) [in Ukrainian].
7. Solovei O. (2021) Marianna Kiianovska. «Deshcho shchodenne» [Marianna Kiyanovska. «Something daily»] / Punina O.V., Solovei O.Ye. *Suchasna ukrainska literatura: znakovi tvory, kultovi postati: navchalnyi posibnyk*. Vinnytsia: Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa. S.31–35. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1711/1/Сучасна%20українська%20література_2021_НП.pdf (data zvernennia 23.03.2025) [in Ukrainian].

THE MOTIF OF GOD'S COGNITION IN THE LYRICS OF MARIANNA KIYANOVSKA (COLLECTION «373»)

Abstract. The present article is devoted to analyzing the motif of cognition of God in the poems of the collection «373» by Marianna Kiyanovska, a contemporary Ukrainian writer and winner of the Taras Shevchenko National Prize.

The article aims to explore the artistic ways in which the motif of God-seeking is realized in the poetic texts of the collection «373» to reveal the creative reception of the image of God in the author's lyrics. This goal has determined the following tasks: firstly, to reveal the ideological load and functions of the image of God in the metaphysical poetry of Marianna Kiyanovska; secondly, to ascertain how the motif of God's cognition is realized in the context of Marianna Kiyanovska's artistic philosophy; thirdly, to outline the role of personal existential experience in the construction of the image of God; and finally, to determine the originality of the author's interpretation of the motif of God's cognition in the poetry of the collection «373». In the scientific analysis of this problem, a range of methods are employed, including biographical, psychological, cultural, historical, and hermeneutical approaches, as well as the existential interpretation of literary texts.

The article focuses on the philosophical and religious coordinates of Marianna Kiyanovska's poetic text, in which the transcendent appears as an object of spiritual, religious, and aesthetic experience. The author traces how the poet's lyrical discourse forms an individual artistic theosophy based on traditional Christian motifs and postmodern interpretation of the sacred.

It has been demonstrated that the motif of God's cognition is represented as a multidimensional internal process of spiritual search of the lyrical heroine of Marianna Kiyanovska's poetry. The poetry of the collection «373» thus establishes

a distinctive poetic space in which the concept of God occupies a central position within the human condition, serving as the foundation for one's worldview and value systems and the domain of metaphysical revelations. It has been determined that the purpose of God's cognition in the poetry of the poetess is realized not through confessional dogma but within the individual author's value paradigm and philosophy of being. This results in the poetic language of the collection «373» attaining a theosophical comprehension of the world.

Keywords: contemporary Ukrainian poetry, Marianna Kiyanovska, postmodernism, God, metaphysical lyrics, poetic theosophy, philosophy, existence.

© Кузьма О., 2025

Оксана Кузьма – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна oksana.kuzma@uzhnu.edu.ua; orcid.org/0000-0002-1590-1624

Oksana Kuzma – Candidate of Philology, Associate Professor, Head of the Ukrainian Literature Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; oksana.kuzma@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1590-1624>